

op twee voor-

dingsboek: „De
ag tot het Chris-
Het is de 3e
verscheen onder
na en het Chris-
om duidelijker
om gaal.

met den vooraf-
ren verschil, dat
s. De schrijver
gemaakt van een
ingen des Evan-
ook had hij een
Z. Koo, één der
stelijke kerk in
ardevolle inlich-
nisschen mogen
de critiek heeft
den op zijn boek

g van den Ien
ons genoeg
rie redenen zoo
n heeft aange-
ijk is geworden

met te hoofdstuk
ede; het is niet
ewerkt. Dr van
verzicht van het
en, en nu wordt
fission genoemd

kundige moeilijk-
blijven, maar in
sis der Zending
en; zoo werd de
is veel te veel
aldus gewijzigd.
t zich, voor een
len, te veel in-

le verbeteringen
ens, hij liet ook
naar blijven ko-
delijk uitkomen.
che kerk accoord
e kwestie: moet
ssen? Ook gaat
ende in op het

ja het schijnt
nigszins veront-
het in China
het Westen. De
zekerder geluid

ectieven", is ge-
neeler geworden
aren, deze derde
dat wij dien aan-
van harte kun-

del te Den Haag.

gt het tijdschrift
is bestemd voor
elijk hebben wij
g" op dit tijds-
vooral sinds de
" deze onze aan-

met een artikel
ngen voor actief
ite dit artikel te
ge opzichten onze
e aanvangswoor-
e gemeenteliden
p der eeuwen in
nomen..." Geen
ook telkens van
lenken van zijn
domineeskerken
te zal wel op de
vant van de Gere-
iet bekend.

p, hoe er in ver-
is van het Chris-
ing van het dus-
uitbreiding van
ande lijn begeeft
ause" in Frank-
es tijds. In 1919
ij elkander, diep
lijke en zedelijke
te spreken over
die tegen de on-
ot de oprichting
"; alle beschik-
e Protestantisme
er den naam van
de oude Hugen-
n idealen samen
„La Cause" ver-
bladen, tijdschri-
nisceren van op-
en; voor het he-
administratie

Iets dergelijks, zij het ook eenigszins anders ge-
organiseerd, vinden wij in Saksen en Wurtemberg;
in Zweden is er de „Leekenbond van de Zweed-
sche Kerk", en Engeland bleef met zijn „Toc.
H. beweging" niet achter.

De schrijver spreekt in den breede ook over
ons land, maar hij is zeer sterk Hervormd ge-
oriënteerd. Van de 8 à 9 bladzijden over ons land
wijdt hij slechts deze weinige regels aan de Geref.
Kerken: „Het werk van de helpers van predi-
kanten is bij de Geref. Kerken in hoofdzaak in
de Evangelisatie-commissies geconcentreerd. Van
deze commissies, die door de kerkeraden inge-
steld worden en onder hun toezicht staan, zijn er
thans tusschen de 200 à 300. Op een enkele uit-
zondering na is ook hier het huisbezoek, de lectuur-
verspreiding, de leiding van Zondagsscholen en
clubs, de hulp bij straatprediking en het beheer
van bibliotheken geheel in handen van gemeente-
leden."

Met nadruk betoogt Van Lennep de noodzake-
lijkheid van een goede opleiding, die speciaal
op de activeering van het Christendom dient in-
gesteld te zijn. En hij eindigt met de woorden:
„Echte leekenarbeid eischt overgave, offer, zen-
dingshouding".

Het ligt niet in onze bedoeling alle artikelen
van het September- en ook van het November-
nummer te bespreken. Alleen op het volgende wil-
len wij nog wijzen.

In zijn artikel: „De Zondagsschool in Neder-
land", betoogt H. A. de Boer allereerst, dat wij
den Zondag moeten redden voor ons volkkind,
en ten tweede, dat daartoe een betere vorming van
den onderwijzer der Zondagsschool een dringende
eisch is geworden. Wat nu het eerste betreft, met
het betoog van den schrijver kunnen wij moeilijk
instemmen; hij legt voor de Zondagsschool beslag
op den heelen Zondagmiddag, en neemt eigenlijk
de taak, om voor de kinderen te zorgen, uit de
handen van de ouders. En is met het houden van
Zondagsschool de Zondag „gered"? Maar dat de
Zondagsschool ook in onzen tijd een belangrijke
arbeid blijft, moet van harte worden toegestemd.

Als een teeken des tijds kunnen wij ook be-
schouwen de instelling van een enquête bij een
honderdtal predikanten en vereenigingen, die
werkzaam zijn in de Hervormde Kerk en van
gemeentekrachten gebruik maken. Andere kerken
vallen buiten deze enquête. Met belangstelling lezen
wij de vragen en de daarop ingekomen ant-
woorden.

Het oordeel van sommigen over hun kerk is lang
niet malsch; zoo lezen wij b.v.: de kerk is niet
meegegroeid in de beweging der tijden; er is
groot gebrek aan werkelijk geestelijke menschen;
de opleiding van de geestelijke leiders is absoluut
foutief; de kerk is niet meer Kerk, d.w.z. draag-
ster der Openbaring Gods enz. Aan goede wenken
en raadgevingen ontbreekt het in de antwoorden
niet, en ook wij, Gereformeerden, zullen goed
doen onszelf en onze kerken aan deze enquête te
toetsen.

Tenslotte noemen we nog een artikel van Ds
Emil Boeke: „De Bijbel als dynamo". Vooral het-
geen hij schrijft over het werk van het Nederl.
Bijbelgenootschap voor de zending is van veel be-
lang; wij hopen hierop bij gelegenheid terug te
komen.

Onder de vaste medewerkers vinden wij ook de
namen van Prof. Gerbrandy, Prof. Grosheide, Dr
Knoppers, Ds Meynen en Dr B. Wielenga, die
met Hervormden en Lutherschen in dit tijdschrift
broederlijk samenwerken.

J. D. W.

„Wij, Zijne knechten...."

De heer N. Baas schrijft in „Amst. Kb.":

Een nauw, bochtig Oostersch straatje. Donker en
verlaten in den nacht. Gesloten zijn alle hekken, die
naar den voorhof der woningen voeren. Zoo Oos-
tersch-levendig als het op den dag kan zijn, zoo Oos-
tersch-doodsch is het in dezen sterrenschaarschen
nacht. Niets breekt de stilte... Ja, een dof getrappel
nadert uit de verte. Langzaam zien wij de schaduw
van een paard zich ontwikkelen uit de zwarte verte.
Als het dichterbij komt, zien wij, dat de hoefen met
lappen omwonden zijn als om het geluid te dempen.
Het wordt niet bereden, maar aan den teugel gevoerd
door een forschen man. Deze heeft den hoofddoek zoo
omgewonden, dat van zijn gelaat niet veel meer te
zien is dan de oogen. Gelijke voorzorgsmaatregelen
zijn genomen door zijn weinige metgezellen. Zwijgende
figuren, gehuld in donkere burnoos of mantels. Maar
spreken doen hun oogen, het zijn als vuurballen,
zielenpoorten van een brandenden geest! En spreken
doen hun gebaren, bij het minste gerucht wordt het
gevest van een kort zwaard omklemd met zulk een
griep als doet denken aan het: „Huid voor Huid,
al wat een mensch heeft, zal hij geven voor zijn
leven!" Hun nadering — hoe voorzichtig ook — wordt
blijkbaar bespeurd in een alija, het opperkamertje,

d.w.z. dakkamertje van één der huizen. De logé, die
daar vertoeft, komt op het dak en buigt zich over
de balustrade. Daar wisselt hij een woord met den
man bij het paard. Het is een wachtwoord van enkele
letters: „Sion". En als uit één mond spreken de man-
nen het hem na, zacht, maar trillend van teederheid:
„Sion! Sion!" De gast daalt af naar den binnenhof.
Voorzichtig worden de staven van de poort terzijde
geschoven. De gast bestijgt het paard en een nachte-
lijke inspectie wordt aangevangen.

Zoo heeft de Heilige Teekenaar ons Nehemia te
Jeruzalem afgebeeld (Nehemia 2:11—20).

Vergun mij nu een grooten overgang te maken. Ik
zie Jeruzalem niet meer, maar de wallen en grachten
van Amsterdam rijzen voor mij op. Niet: de Heilige
stad, ik weet het! Maar toch een stad, waarin God
zijn Sion bloeien liet. Voor wie maar ooren heeft, is
het ook hier: de steenen spreken! Hier heeft de ge-
leerde Plancius het Woord Gods verkondigd. Hier
heeft het vrome volkske van schippers en turfdragers
gestreden met de libertijnsche heeren om het Hol-
landsch Patrimonium van rechtzinnigheid en liefde
voor den Prince van Oranje. Hier hebben de Bijljes
gevochten met de keezen! Hier is Bilderdijk in de
trekschuit gestapt met de verwensching: „Ja, ik ben
dat hol ontvloten". Soms, loopend langs een stille
gracht, is het of uit één der koopmanspaleizen nog
de cantique weerklinkt (nu onder ons kerkgezag
opgenomen): „U, Heilig Godslam, loven wij". Wij zien
de oudervetsche politiemannen met hun hooge hoeden
surveillean langs de Baangracht om het geheime
kerkje der „Koksianen" te ontdekken en „de lat te
leggen" over die oproermakers! Wij zien Kuyper met
zijn veerkrachtige passen stappen van de Prins Hen-
drikkade naar „De Standaard", en van „De Stand-
daard" naar de V.U. Daar staat Bavinek met zijn
stillen denkersblik in de woelige Kalverstraat en het
is alsof hij stil in zichzelf de woorden van den Pre-
diker herhaalt: „Er is geen einde van al het volk,
van allen, die vóór hen geweest zijn; de nakomelingen
zullen zich over hen niet verblijden; gewisselijk dat
is ook ijdelheid en kwelling des geestes" (Pred. 4:16).
En eindelijk hoor ik de profetische Sikkels getuigen
tot de kleine luyden in de Bloemgrachtkerk: „Houdt
je buis maar aan! Houdt je sloof maar voor! Gij zijt
toch de gezegenden des Heeren!"

Op een laten avond van deze maand zitten in dat
Amsterdam eenige mannen te samen. Mannen van
de cijfers! Zij moeten zich beraden over de materiële
zijde van ons evangelisatiewerk. Hun gezichten staan
niet vroolijk. Want de begroting van 1934 is aan de
orde. De begroting van onze Centrale Evangelisatie.
Die begroting belooft geen vergroting van den be-
staanden arbeid. Wel dreigt... een verkleining! En dat
in dezen tijd...

Ik ben weer terug in Jeruzalem. Ik zie Nehemia
terugkeeren van zijn nachtelijke inspectie. Bemoei-
gend is het resultaat niet geweest. Bouwvallen! Pui-
hoopen! Een onverschillig volk! Ontrouwe leidslieden!
Maar in zijn opperkleed heeft Nehemia een kostbaar
kleinood. Hij draagt het op zijn hart. Het is... een
stuk puin van Jeruzalem's muren. En dan zweren
die mannen hun heiligen eed: „God van den hemel
zal het ons doen gelukken en wij, zijne knechten,
zullen ons opmaken en bouwen" (Nehemia 2:20).

God geve, dat wij deze reactie des geloofs kennen
op de puinhoopen onzer tijden. Ga vurig de bede op:
„Bewaar en vermeerder uw kerk". Dan zal on-
getwijfeld de begroting van 1935 er anders uitzien.

Ik ben blij, dat ik dit gelezen heb, want de fraaie
tekst: „God van den hemel, die zal het ons doen ge-
lukken, en wij, zijne knechten, zullen ons opmaken
en bouwen", die tekst begon haast... vervelend te
worden. Net zoo vervelend als elke steévaste formule,
die tot een etiket geworden is, en waaraan niemand
voorts aandacht schenkt. We leeren hier weer eens
zuinig zijn met dat groote woord.

Critiek, die raak is en niet raakt.

„Goudsche Kerkb." (Geref.) neemt over iets, wat Ds
H. Janssen schreef (Chr. Geref.) over Prof. Dr H.
Visscher (Hervormd). Ds Janssen dan had opgemerkt:

De critiek en de waarschuwingen en de ontleding,
die Prof. Visscher in den laatsten tijd op een en
ander toepast, vind ik soms heel raak en toch smaakt
ze mij eerlijk gezegd niet, en gevolg daarvan is, dat
zij geen indruk op mij maakt.

„Goudsche Kb." voegt daaraan toe:

Van harte stemmen wij in met dit woord. Critiek
kan raak zijn en toch niet raken. Het komt er maar
op aan, of zij uit de hoogte komt, of uit een nederig
hart, of ze komt van een vriend of van een vijand.
Zij dit wolkje profetie van een vruchtbaren regen.

Hoezeer ik dankbaar er voor ben, dat Ds H. Janssen
tegenover „De Wekker" positie kiest (dit blad had de
wees stukjes van Prof. Visscher maar weer met een
applausje begroet, zulks vanwege de wereldgelijkvormig-
heid des orgaans), toch ben ik het niet met hem eens,
noch met het onderschrift van „Goudsche Kb."

Is voor „critiek", om WAAR te zijn, nu werkelijk nood-
dig, dat ze uit een „nederig hart" komt? Vast niet. Als
dat waar was, hadden we Christus als Voorspraak bij
den Vader tegenover den duivel niet nodig. Want als
de „verklager der broeders" de geloovigen beschuldigt,
dat ze daarin en daarin zonde deden, dan heeft hij
gelijk. Zijn „hart" is echter allesbehalve nederig:
Niettemin verslaat God hem, niet, door hem als hoog-
moedige weg te sturen, doch door den rechtsgrond te
leggen, waarop de inderdaad begane zonden van
de beklagden kunnen vergeven worden.

Met critiek op Prof. Visschers subjectieve gezindheid
moge ik het eens zijn of niet, het gaat daar niet om.

Als wij vandaag zijn „ziel" beoordeelen, doet hij het
morgen weer de onze (hij is er trouwens verbijsterend
vlug bij) en blijven we in de misère. Men moet zijn
critiek niet afwijzen, wijl de ziel van den criticus niet
deugt, doch wijl ze, objectief gesproken, onhoudbaar was.

De critiek van Prof. Dr H. Visscher raakte niet, wijl
ze niet raak was.

Overigens verlosse men ons van elke zielen-revue. Van
de zijne, doch ook van de onze.

Een anti-Assen-Gerdes¹⁾.

Ook het z.g. H.V. heeft zijn „Gerdes" gekregen. De
Gerdes mijner jeugd maakte alle roomschen slecht, en
alle hervormingsgezinden best. Als jongens vonden wij
dat fijn. Later werden we wijzer.

Thans heeft ons vaderland een Gerdes voor het „H.V."
Of hij er met vreugde begroet zal worden? Dat hangt
van den recensent af²⁾. De Gerdes van 1926—33 heet
Willem Evers, schreef een anti-Assen roman, en krijgt
nu van Ds F. C. Meyster (in „Geref. Kb. Rotterdam")
o.m. dit te hooren:

Ik kan me zelfs indenken, dat zoo'n geschrift, door
zijn spannende tragiek, diep zou ontroeren, en den
lezer met respect vervullen, voor hetgeen sommige
mannen-van-karakter gestreden en geleden hebben,
ter wille van hun (o.i. dwalende) overtuiging. Maar
dan zou de objectieve uitbeelding der gegevens aan
den auteur zeer hooge eischen stellen.

Nimmer zou hij de „Jongeren" alleen als een ver-
lichte, diepdenkende, zuiver-voelende en edelaardig-
gestemde groep van frissche idealisten teekenen, en
de pro-Assenaren als dorre, domme, drijverige, onge-
voelige, keiharde, zelfgenoegzame menschen. U weet
wel, zooals, in de drakerige romans uit de tweede
helft der 19e eeuw, alleen engelen en duivelen in
menschengestalte voorkwamen. Reeds een gezonde zin
voor werkelijkheid en een psychologische benadering
der karakters zou hem voor dit verouderd procédé
op zijn hoede doen zijn.

Ook zou zoo iemand zich ontsien eenige bepaalde
Kerk, Classis of Synode te lasteren, door haar te
laten zeggen of doen, wat zij nimmer gezegd of ge-
daan heeft, en hij zou zich ter dege op de hoogte
stellen, eer hij over kerkelijke aangelegenheden iets
op papier zette. Want hij zou er aan denken, dat
ook kerkelijke eer teer is.

Het geestesproduct van den schrijver van Wijkende
Wegen mist bovenstaande qualiteiten.

Als het ergens in Utopia speelde, in een denk-
beeldig land, en in een door den schrijver verzonnen
sfeer, dan zou het nog wat anders staan.

Maar de geschiedenis speelt grotendeels in Rotter-
dam en omgeving; hoofdpersoon is een theol. student,
wiens vader, predikant in een genaburd dorp, een
stijf conservatief is; de zoon zwaaft met de critiek
der jongeren mee, wordt in zijn liefde voor een meis-
je, dat op de Schiekaade woont, teleurgesteld, maar
zou ten slotte, na veel geharrewar met zijn onmog-
elijk optredende vader, nog wel predikant in de
Gereformeerde Kerk worden zijn, indien hij bij zijn
Classicaal examen niet, om zijn preek, op schandelijke
wijze was gedwarsboomd en weggezonden. Dit examen
is het kruispunt, van waar de wegen uiteen wijken.

Bedoeld examen nu wordt blijkbaar afgenomen in
de Classis Rotterdam der Gereformeerde Kerken, in
ons Kerkeraadsgebouw, Ammanstraat. Het wordt wel
niet met zooveel woorden gezegd, maar toch zoo van
alle kanten aangewezen en geteekend, dat niemand,
die met de locale toestanden op de hoogte is, in twijfel
behoeft te zijn, waar de geschiedenis zich afspeelt.

Heeft nu een, onder pseudoniem optredende schrij-
ver, het recht zijn argeloze lezers in den waan te
brengen, dat zooiets in eenige vergadering van onze
reel bestaande Classis, na Assen, vertoond is?

De Classis Rotterdam heeft nimmer een kandidaat
met uitgesproken anti-Assensche gevoelens geëxa-
mineerd, laat staan op zijn preek afgewezen. En toch
kunt u in dit boek de vergadering beschreven vin-
den, waarin dit geschied zou zijn, met al de verwarde
discussie er bij, en ten slotte het weggan van den
candidaat.

Nu zullen ingewijden zich niet van de wijs laten
brengen. Ze weten beter, en ze bemerken ook, dat de
schrijver nimmer een praeparatoir examen heeft bij-
gewoond en van den gang van zaken absoluut niet
op de hoogte is, want dan zou hij weten: 1o. dat de
Vader den examinandus voor zoo'n examen niet aan-
meldt; 2o. dat er, behalve andere stukken, een
attest over leer en leven van den Kerkeraad nodig
is; 3o. dat een dorpspredikant, die presideeren moet,
geen secundus heeft; 4o. dat een Vader, wijl er een
Assessor is, nooit zal presideeren bij het examen van
zijn eigen zoon; 5o. dat de preek tevoren door de
putaten op het punt van rechtzinnigheid wordt
beproefd; 6o. dat de beraadslaging over de preek nim-
mer gehouden wordt in tegenwoordigheid van den
candidaat; 7o. dat de Classis nooit examineert in
een Commissie, maar in plenaire zitting; 8o. dus nooit
een tweeden kandidaat laat preeken, terwijl de eerste
commissoriaal beproefd wordt; 9o. dat de vergadering
zich nooit verlaagt tot een dispuutcollege met een
examinandus; 10o. elke kandidaat weten kan, dat van
hem betreffende de leerbeslissingen van Assen een
instemmende verklaring wordt gevraagd.

Maar oningewijden zullen zeggen: nu maar, zoo'n
Classis, dat is me toch ook een boeltje... de Spaansche
inquisitie is er niets bij!

Als de „critiek der Jongeren" inhoudt, dat dergelijke
duimzuigerij gedrukt moet worden, dan is dat toch
meer vechten tegen windmolens, dan critiek, en
mag men ook wel vragen, waarom de schrijver juist

¹⁾ Deze copie werd reeds geschreven en gezet vóór Dr
Tazelaar over het hier bedoelde boek schreef.

²⁾ Thans (vgl. voet 1) blijkt het boek gerecenseerd te zijn.
Dr Geelkerken heeft er de pen weer eens voor ter hand ge-
nomen. Dewelke zeer dankbaar is. De pen, en de schrijver.